

פרק יא / ברוריה בן-דוד (וייס)

עד עתה למדנו על מעשים טובים שעשה דוד, וכיצד הצליח בכל מעשיו הודות לתכונותיו הנעלות. בפרק יא נלמד כיצד נכשל דוד בחטא כבד. "ויהי לתשובת השנה" יש מפרשים שנה לאחר שיצאו מלכי עמון וארם להילחם בישראל. "תשובת השנה" היא העונה בה שבה השמש להראות באותו מקום שבו הייתה לפני שנה. לפי פירוש זה ל"תשובת השנה" הכוונה מקץ שנה אחת. לפי פירוש אחר לעת האביב. במל"א כ כב כתוב: "לתשובת השנה מלך ארם עלה עליך". כשמתחדשת השנה באביב, בעונה בה נוהגים המלכים לצאת למלחמה. בימי קדם היו המלחמות נפסקות בימות הגשמים. באביב היה די עשב מאכל לסוסים ולבהמה אשר במחנה, והחום אינו גדול עוד, לפיכך קראו הרומאים לחודש הראשון של תקופת האביב מרס על שם מרס אליל המלחמה. לתשובת השנה שלח דוד את יואב ואת עבדיו עמו. הם השמידו את כל העמונים היושבים בערי הפרזות, ושמו מצור על רבה היא עיר המלוכה לבני עמון, כיום רבת עמון בירת ירדן. דוד לא יצא לחזית הוא נשאר בירושלים, כנראה סבר שעיקר המלחמה כבר הוכרעה. יש בציון זה משום גנות לדוד, שלא נהג הפעם כמנהגם של ראשי ישראל היוצאים ובאים לפני העם (במד' כז יז), וכמנהגו הוא "המוציא והמביא את ישראל" (ה א-ב; ש"א יח טז).

במה חטא דוד?

"ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד" (פס' ב). לפנות ערב דוד קם ממשכב הצהריים- משינה של צהריים שנהגו בו מלכים. "והוא שכב את משכב הצהריים" (ד ה). הדבר מסופר לגנותו של דוד. בשעה שישראל נלחמים הוא מקפיד על שנת צהריים. דוד התהלך להנאתו על גג ביתו. אף משפט זה לגנותו. וירא מעל הגג אישה רוחצת בחצר ביתה. בחצרות העשירים היו מרחצאות לשימוש בני הבית. דוד חקר על אודות האישה. המלבי"ם פירש שדרש לדעת אם היא פנויה או אשת איש. "כי כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו" (שבת נו ע"א). את ערבתם תקח" (שמ"א יז יח). חז"ל פירשו שערבתם אלה הן גיטין על תנאי לנשותיהם, שמא יהרגו או יאבדו במלחמה (שבת נו ע"א).

"ויאמר: הלוא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי" (פס' ג). לפי רד"ק "ויאמר" הכוונה לדוד. מתאים להמשך הפסוק הלוא זאת בת שבע כלומר: אכן זאת בת שבע, מכאן שכבר הכיר אותה קודם לכן. לפי פירוש אחר אמר זאת השליח. היא הייתה אשת אוריה החתי. מבני חת יושבי הארץ הקדמונים שהתבוללו בקרב העברים, והוא היה אחד מגיבורי דוד (כג לט). דוד לקח אותה לאישה בשעה שאוריה נלחם בעמון, והיא הרתה לו.

על איזו עברה עבר דוד במעשה זה?

על "לא תנאף" ו"לא תחמוד אשת רעך". לאחר הצלחותיו ושלטונו האיתן יכול להיות שהוא נטה להאמין שמלך ישראל יכול לנהוג כמלכי אומות העולם, שהיו עושים מעשה חמס וגזל.

מה הבדל בין מלך ישראל למלכי אומות העולם?

מלך ישראל חייב לקיים את מצוות התורה, להיות מופת לכל העם. "והייתם לי סגלה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט ה-ו). עם ישראל כולו והמלך בראשו חייבים לקיים את מצוות התורה.

דוד רצה להסתיר את חרפתו. כיצד?

דוד ציווה את יואב לשלוח את אוריה לירושלים באמתלה לשמוע מפיו על מצב המלחמה, כיצד היא מתנהלת. "ויבא אוריה אליו, וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם ולשלום המלחמה. ויאמר דוד לאוריה: רד לביתך (להינפש מעמל המלחמה) ורחץ רגלך. ויצא אוריה מבית המלך ותצא אחריו משאת המלך" (פס' ז ח). "משאת המלך" משאת היא משרש "נשא", כלומר: דבר הנישא ממקום למקום. נשלחה לביתו מנה משולחן המלך. (בר' מג לד; יר' מ ה; אס' ב יח). היה זה כבוד גדול. כאילו המלך חולק כבוד על גבורתו במלחמה ולשם כך נקרא אל המלך. אוריה החייל המסור והנאמן למלך לא סר לביתו. הוא לן עם שומרי בית המלך על יד שער הארמון, כשנודע לדוד שלא ירד אוריה אל ביתו, שאל אותו דוד מדוע לא ירד לביתו. "ויאמר אוריה אל דוד: הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות, ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים, ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי? חייך וחי נפשך אם אעשה את הדבר הזה" (פס' יא).

מדברי אוריה נראה שהוציאו את הארון לשדה הקרב. יש לשער שאחרי מעשה שביית הארון ודאי היו נזהרים בלקיחת הארון לשדה הקרב. בעל המצודות פירש שזהו הארון שבו היו נתונים האפוד והאורים והתומים (שמ"א יד יח). במד' י לג מסביר רש"י לפסוק "ארון ברית ה' נסע לפניהם". זהו הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחים. לפי פסוק יא, הצבא היה ערוך מחנות מחנות, מחנה יהודה בפני עצמו ושאר השבטים כלולים במחנה ישראל (ש"א יא ח; טו ד). "ישראל ויהודה יושבים בסכות" במעונות ארעיים. (יכול להיות שהתכוון למקום שקרוי סכות בר' לג יז; יהושע יג כז, שמשם יצאו צבאות ישראל להילחם בעמון). ויואב וצבא הגיבורים על פני השדה שליד רבה. המלבי"ם כתב: "אינם אף בסכה והם לחרב ביום ולקרח בלילה". אוריה כינה את יואב "אדני", כי היה מפקדו הישיר. וחז"ל ראו בכינוי זה גנות לדוד, שהשווה את יואב לדוד ("ואדני יואב ועבדי אדני") ואמרו אוריה החתי מורד במלכות היה (שבת נו ע"א). אוריה ענה על שאלת המלך בתמיהה. כלום מן הראוי שאלך לביתי, כאשר חברי נלחמים ורחוקים מביתם, איך אוכל לעשות כדבר הזה. נשבע אני בחיך שלא אעשה זאת. דוד החליט לנסות עוד פעם אולי יצלה חפצו בידו. "ויאמר דוד אל אוריה: שב בזה גם היום, ומחר אשלחך. וישב אוריה בירושלם ביום ההוא וממחרת" (פס' יב). דוד הזמין את אוריה לסעוד אתו "וישכרהו". סבור היה שבשכרותו אוריה יתפתה ללכת אל ביתו, אך גם הפעם לא הלך אל ביתו ולן עם שומרי המלך. יכול להיות שמרוב השידולים של דוד חשד אוריה שלא לחינם מתאמץ דוד להשפיע עליו שיבוא אל ביתו, ויכול להיות שאחד ממשרתי הארמון גילה את הסוד לאוריה, ששלח דוד לבת שבע שליח, ונודע על השליח ששלחה בת שבע לדוד.

לא רק ב"לא תנאף" "ולא תחמד" נכשל דוד מה היה החטא הנוסף? הוא גרם בערמה למות אוריה במלחמת בני עמון, כדי שיוכל לשאת את אשתו בת שבע לאישה.

כיצד גמל דוד לחייל מסור ונאמן?

דוד החזיר את אוריה למלחמה ובפקודה חשאית הביא למותו. דוד כתב ספר ליואב שצר על רבת עמון (במלחמת עמון השנייה). ספר הכוונה לאיגרת. ככתוב במל"א כא ח: "ותכתב ספרים בשם אחאב ותחתם בחתמו ותשלח הספרים".

באיגרת היה כתוב: "הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו, ונכה ומת" (פס' טו). כלומר: העמידו את אוריה בראש גדודו, קרוב לחומת העיר בקו האש הראשון, במקום שהקרב קשה ביותר. התרחקו ממנו, הניחוהו לבדו, ואל תעזרו לו למען יומת בידי האויב, ובזה עבר דוד על עוד דיברה מעשרת הדיברות "לא תרצח". מכתב זה שחרץ את גורל חייו נשלח ביד אוריה עצמו אל יואב.

כיצד התבצעה תכניתו של דוד?

כאשר צר יואב על העיר רבה הבצורה, וייתן את אוריה "אל מול פני המלחמה החזקה", אל המקום אשר ידע כי חיילי האויבים הנלחמים שם הם בני חיל. "ויצאו אנשי העיר וילחמו את יואב, ויפל מן העם מעבדי דוד, וימת גם אוריה החתי" (פס' יז). יכול להיות שיואב שינה את הפקודה ולא השאיר את אוריה להילחם לבד, או שהם השאירו את אוריה לנפשו והעמונים רדפו אחריהם והרגו בהם. ואכן כאשר זמם דוד כן נעשה. אוריה נהרג בידי המורים מעל חומת רבה. הומת בזדון ובצורה בוגדנית.

אילו הנחיות קיבל השליח שנשלח לדוד?

יואב שלח שליח אל דוד לספר לו את כל דברי המלחמה. יואב אומר לשליח, ככלותך לספר למלך את כל דברי המלחמה אשר צוותיך, אם תראה שחמת המלך תגדל, והוא יאמר לך האם אינכם יודעים, כי הנמצאים בעיר בצורה דרכם לירות מעל החומה אל הצרים עליה? "מי הכה את אבימלך בן ירבשת? הלוא אשה השליכה עליו פלח רכב מעל החומה וימת בתבץ" (פס' כא). (ירבשת הוא ירבעל, מדרכו של ספר שמואל לכתוב במקום "בעל בשת", לא רצה להזכיר שם הבעל האליל הראשי של הכנענים. "ושם אלקים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך" (שמ' כג יג). גם איש בשת נקרא בראשונה אשבעל). מסתבר שסיפור מותו של אבימלך היה שגור בפיו של דוד והיה רגיל לספרו לאנשיו, כדי שייזוהרו ולא יתקרבו יתר על המידה אל חומת העיר שעליה הם צרים, ולפיכך שיער יואב שעשוי דוד להשתמש בסיפור זה גם עכשיו. יואב סיים בשאלתו המשוערת של דוד באותו משפט שפתח בו "למה נגשתם אל החומה?" ואמרת גם עבדך אוריה החתי מת. דוד יבין כי כדי למלא את מצוותו בדבר אוריה היה הכרח שייפלו עוד חללים רבים. לפי מצודות זאת הייתה עיקר הידיעה לה ציפה דוד, ולהסתיר הדבר בפני השליח לא צוהו לאמר מיד.

מה סיפר השליח לדוד?

השליח סיפר את כל קורות המלחמה כמו ששם יואב בפיו, הכתוב לא מפרט את כל דברי המלאך אלא רק את סופם. לוחמי רבת עמון היו חזקים מאתנו, אף יצאו מן העיר הנצורה להילחם בנו, ויצאו אלינו השדה מחוץ לעיר. אנו רדפנו אחריהם עד פתח השער, וכאשר קרבנו אל החומה ירו אלינו המורים בקשת. המלאך לא המתין עד אשר תעלה חמת המלך והודיעו מיד "וגם עבדך אוריה החתי מת". ייתכן שיואב ידע שהמלך לא יכעס, ורק אמר זאת לשליח כדי להוליכו שולל.

כיצד הגיב דוד על הבשורה?

עשה עצמו כאילו קיבל בשורה רעה, כאילו לא לפי פקודתו פעל יואב. ומצווה על המלאך שהביא לו את הבשורה לחזק בשמו את יואב. "כה תאמר אל יואב: אל ירע בעיניך את הדבר הזה". אל תרפינה ידך. במלחמה נופלים תמיד חללים. הוסף להילחם בחזקה עד שתהרוס את עיר האויב. "וחזקהו", חזק, עודד את יואב בדברים אלה.

עתה יוכל דוד לזכות בבת-שבע אחרי שהתאבלה על מות בעלה. "ותספד על בעלה ויעבר האבל (אלה שבעת הימים שמתאבלים על קרובי המשפחה בר' נ י ; ש"א לא יג; דב' כא יג). וישלח דוד ויאספה אל ביתו ותהי לו לאשה ותלד לו בן" (כו כז).

"וירע הדבר אשר עשה דוד בעיני ה'". חז"ל מוצאים סיבות המקלות על גודל חטאו של דוד, לפני צאתם למלחמה נהגו חיילי דוד לתת ספר כריתות לנשותיהם, כדי שאם לא ישוב משדה הקרב תהיינה מגורשות ולא תשארנה עגונות, ומכיוון שאוריה לא חזר מן המלחמה נמצאה בת-שבע מגורשת למפרע, ולא הייתה אפוא אשת איש. הרב גורן שהיה הרב הראשי לצה"ל הפקיד גט על תנאי לאשתו בהיותו איש צבא.

ניב

לתשובת השנה (פסוק א).

הוראתו: מקץ שנה אחת, כעבור שנה.

עבודה בכתב

- 1) בפרק נקודת מפנה בתולדות דוד. כיצד זה מתבטא?
- 2) במלחמה ביצרו נכשל דוד. כיצד מתבטא הדבר?
- 3) דוד הוסיף חטא על פשע כיצד?
- 4) כיצד הגיב דוד על הבשורה על מות אוריה?

5) **מי אמר למי?**

- א) שלח אלי את אוריה החתי.
- ב) הלוא מזרז אתה בא, מדוע לא ירדת אל ביתך?
- ג) חייך וחי נפשך אם אעשה את הדבר הזה.
- ד) הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה ושבבתם מאחריו.
- ה) למה נגשתם אל החומה? ואמרת גם עבדך אוריה החתי מת.
- ו) אל ירע בעיניך את הדבר הזה.